

31.7.2014

Dnro 1780/4/14

**Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Pasi Pölönen**

**Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty**

## **LAPSEN LÄHEISVERKOSTON SELVITTÄMISTÄ KOSKEVA SÄÄNNÖS EI OIKEUTA LAPSEN SIOJTTAMISEEN**

### **1 KANTELU**

Kantelija arvosteli 17.4.2014 lähettämässään sähköpostikirjoituksessa sosiaali- ja terveystoimen menettelyä lastensuojelun järjestämistä koskevassa asiassa. Kantelija kertoi, ettei hänen lapsensa kodin ulkopuolisesta sijoituksesta ole tehty päätöstä eikä asiassa ole myöskään tehty lapsen perhehoitajan kanssa toimeksiantosopimusta. - - -

- - -

### **3 RATKAISU**

#### **3.1 Lapsen sijoittamista koskevat säännökset**

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle mm. avohuollon tukitoimia koskevien säännösten perusteella, silloin kun lapsi on kiireellisesti sijoitettuna tai kun kysymys on lapsen huostaanottoon liittyvästä sijoituksesta. Lastensuojelulain 81 §:n mukaan lapsi voidaan myös sijoittaa yksityisesti, josta nyt ei ole kyse.

Lastensuojelulain 27 §:n mukaan lastensuojelutarpeen selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä lapsen suojelutoimenpiteiden tarvetta. Selvitys on tehtävä kyseessä olevan tapauksen olosuhteiden edellyttämässä laajuudessa.

Lastensuojelulain 32 §:ssä on säädetty lapsen läheisverkoston kartoittamisesta. Säännöksen mukaan ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle on selvitettävä lapsen vanhemman, jonka luona lapsi ei pääasiallisesti asu, sukulaisten tai muiden lapsille läheisten henkilöiden mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai muutoin osallistua lapsen tukemiseen. Säännöksestä ilmenee, että lapsen läheisverkoston kartoittaminen tulee pääsääntöisesti aina tehdä, jollei asian kiireellisyydestä tai muusta perustellusta syystä muuta johdu. Säännöksen mukaan lapsen asumista ja sijoittamista koskeva asia on ratkaistava aina lapsen edun mukaisella tavalla.

Säännöksen 2 momentin mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tulee ryhtyä toimenpiteisiin lapsen huollon järjestämiseksi vanhempien välisellä sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä, jos tätä on lapsen edun mukaan pidettävä aiheellisena. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 14 §:n mukaan lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan asian voi panna vireille lapsen vanhempi, lapsen huoltaja tai sosiaalilautakunta (sosiaalihuollosta vastaava toimielin).

Korostan, että lapsen läheisverkoston kartoittamista koskeva säännös ei ole itsenäinen lapsen sijoitusta koskeva säännös.

Lastensuojelulain 37 §:ssä on säädetty lapsen sijoittamisesta avohuollon tukitoimena. Säännöksen 2 momentin mukaan lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimena lyhytaikaisesti myös yksin. Tällöin sijoitukseen vaaditaan lapsen huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Sijoituksen edellytyksenä on, että sijoitus on tarpeen lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, tai lapsen kuntouttamiseksi tai lapsen huolenpidon järjestämiseksi väliaikaisesti huoltajan tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavan henkilön sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi.

Lastensuojelulain 36 §:ssä on säädetty lastensuojelulain tarkoittamista avohuollon taloudellisista tukitoimista ja muista avohuoltona järjestettävistä palveluista.

Perhehoitajalaissa on säädetty perhehoitajalle maksettavista palkkioista ja kustannusten korvaamisesta sekä lastensuojelulaissa (mm. 32 §:n 3 momentissa) lapsen huoltajaksi määrätylle henkilölle maksettavista korvauksista.

### 3.2

Saatu selvitys ja arviointi

Sosiaali- ja terveystoimen mukaan kantelijan alaikäinen lapsi sijoitettiin kiireellisesti yhdessä vanhempansa kanssa perhekuntoutukseen. Lapsi sijoitettiin 10.12.2013 uudestaan lastensuojelulain tarkoittamin tavoin kiireellisesti, koska lapsen äiti ei ollut sitoutunut perhekuntoutukseen. Tämän uuden kiireellisen sijoituksen aikana arvioitiin myös lapsen huostaanoton tarvetta.

Lausunnon mukaan läheisverkoston kartoituksessa ilmeni, että lapsi oli mahdollista sijoittaa kantelijan entisen sijaisäidin perheeseen Z:n kuntaan.

Sosiaali- ja terveystoimi on katsonut, ettei asiassa ole tullut tehdä erikseen lapsen sijoittamista koskevaa päätöstä eikä myöskään sopimusta lapsen hoitamisesta lapsen tosiasiallisen hoitajan kanssa, koska kyseessä on ollut läheisverkostoratkaisu. Sosiaali- ja terveystoimen lausunnon mukaan ”läheisverkostoratkaisuissa kunta ei kirjoita toimeksiantosopimuksia, vaan perheitä tuetaan taloudellisesti avohuollon tukitoimina.”

Arvioin asiaa seuraavasti.

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (sosiaalihuollon asiakaslain) 6 §:n mukaan sosiaalihuollon järjestäminen perustuu viranomaisen tekemään päätökseen.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 9 artiklan mukaan sopimusvaltiot takaavat, ettei lasta eroteta vanhemmistaan heidän tahtonsa vastaisesti paitsi, kun toimivaltaiset viranomaiset, joiden päätökset voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi, toteavat soveltuvien lakien ja menettelytapojen mukaisesti sen olevan lapsen edun mukaista.

Kuten olen edellä todennut, lapsen läheisverkoston selvittämistä koskeva säännös (lastensuojelulain 32 §) ei ole itsenäinen lapsen sijoittamista koskeva säännös (ks. myös Rätty, Tapio: Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen, 2012 s. 253 ja Aer, Janne: Lastensuojeluoikeus, 2012, s. 100). Jos lapsen kodin ulkopuoliseen sijoitukseen päädytään, on toimielimen käytettävissä lapsen avohuollon sijoittamista tai sijaishuoltoon sijoittamista koskevat säännökset. Saamani selvityksen mukaan kantelijan lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle ei ole tehty päätöstä. Sosiaali- ja terveystoimi on siten toiminut asiassa lastensuojelulain vastaisella tavalla. Vaikka kantelija on saamani selvityksen perusteella sinänsä hyväksynyt lapsensa sijoittamisen nykyiseen asuinpaikkaansa Z:n kuntaan, sosiaalitoimen menettelyn johdosta hänellä lapsen huoltajana ei ole ollut mahdollisuutta arvioida mahdollisuuksiaan muutoksenhakuoikeuksiensa käyttämisessä. Lapsen hoitajalla ei menettelystä johtuen ole puolestaan ollut mahdollisuutta vaatia perhehoitajalain tai lastensuojelulain tarkoittamien korvausten maksamista. Epäselväksi minulle on lisäksi jäänyt se, millä tavoin sosiaalitoimi on lapsen edun mukaisella tavalla arvioinut, siten kuin lastensuojelulain 37 a §:ssä on edellytetty, sijoituksen jatkamisen edellytyksiä.

Totean vielä seuraavaa.

Lastensuojelulain 16 §:ssä on säädetty lastensuojelun järjestämisestä vastuussa olevasta kunnasta. Sosiaali- ja terveystoimen lausunnosta ja kantelukirjoituksesta ilmenee, että kantelijan lapsi on sijoitettu Z:n kuntaan kantelijan entisen sijaisäidin perheeseen sosiaali- ja terveystoimen toimesta. Sosiaali- ja terveystoimen lausunnosta ilmenee vielä, että sijoitusta arvioitiin lastensuojelulain 32 §:n tarkoittamien tavoin myös lapsen läheisverkoston kartoittamisen avulla. Lausunnosta ilmenee, että samassa yhteydessä arvioitiin lapsen huostaanoton ja lapsen sijaishuollon tarvetta. Sijoitus on siten tapahtunut sosiaalitoimen myötävaikutuksella. Tämän saamani selvityksen perusteella kantelijan lapsen sijoituksesta järjestämis- ja kustannusvastuussa on ollut sosiaali- ja terveystoimi. Sosiaali- ja terveystoimella on siten vastuu myös siitä, että lapsen hoitajalle suoritetaan perhehoitajalain tai siihen verrattavat tai lastensuojelulain tarkoittamat palkkiot ja korvaukset siten kuin laissa säädetään. Tehtävänäni ei ole kuitenkaan arvioida, minkä suuruisena palkkiot ja korvaukset tulee lapsen nykyiselle hoitajalle maksaa. Viime kädessä asia voidaan saattaa hallintoriitana hallinto-oikeuden käsiteltäväksi.

Oikeuskäytännössä on katsottu, että mikäli kunta on tosiasiallisesti itse vaikuttanut yksityisen sijoituksen syntymiseen ja pyrkinyt näin siirtämään omaa lastensuojelulain mukaista järjestämis- ja kustannusvastuutaan yksityisesti sijoitetun lapsen hoitajalle, voi kunta joutua mainituissa tilanteissa suorittamaan lapsen tosiasialliselle hoitajalle, perhehoitajalle tarkoitettua tai siihen verrattavaa palkkiota ja kulukorvausta (esimerkiksi KHO 21.2.2007 T 404).

Toisessa tapauksessa X oli ottanut kummilapsensa A:n ja B:n tilapäisesti asumaan luokseen tilanteessa, jossa lasten äiti oli joutunut vakavan sairastumisen johdosta sairaalahoitoon. A ja B olivat tapahtuma-aikaan Y:n kaupungin huostaanottamina ja väliaikaisesti sijoitettuna äitinsä luokse. X oli vaatinut, että hänelle tulee maksaa perhehoitajalain mukaiset korvaukset ajalta, jona lapset olivat tilapäisesti hänen luonaan. Perhehoitajalain 1 §:n 1 momentista ilmeni, että perhehoitajan oikeus mainitun lain mukaiseen palkkioon ja korvauksiin edellytti kunnan tai kuntainliiton kanssa tehtyä toimeksiantosopimusta. Korkein hallinto-oikeus katsoi, että kaupungin oli kuitenkin edellä kuvatuissa olosuhteissa katsottava hyväksyneen lasten tilapäisen sijoituksen X:n luokse ja samalla siitä aiheutuvat kustannukset. Sijoituksessa ei ollut ollut kyse lastensuojelulain 81 §:ssä tarkoitettusta pysyväisluonteisesta yksityisestä sijoituksesta, koska lapset olivat olleet huostaanotettuina ja kyse oli ollut tilapäisestä hoidosta. X oli siten oikeutettu vaatimiinsa perhehoidon hoitopalkkioihin ja kulukorvauksiin sijoitushetkellä voimassa olleiden perhehoidon korvausta koskevien kaupungissa noudatettavien suositusten ja ohjeiden mukaisesti KHO 7.11.2013 taltio 3509 (2013:175).

- - -

4

#### TOIMENPITEET

Edellä kohdassa 3.2 selostetun sosiaalitoimen lainvastaisen menettelyn johdosta kiinnitän sosiaalitoimen vakavaa huomiota sille kuuluvaan päätöksentekovelvollisuuteen. Tässä tarkoituksessa lähetän tästä päätöksestäni jäljennöksen sosiaali- ja terveystoimelle. Pyydän, että sosiaali- ja terveystoimi ilmoittaa apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinille 30.9.2014 mennessä, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt tämän päätökseni johdosta.